

ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ

Με τον επιτονισμό ο ομιλητής δηλώνει ευρύ φάσμα γλωσσικού σχολιασμού των λεγομένων. Με την ανάλογη κύμανση της φωνής ο ομιλητής μπορεί να διακρίνει μεταξύ ερώτησης και απόφασης, να τονίσει ορισμένα στοιχεία, να επιλύσει αμφισημίες και περαιτέρω να εκφράσει τη βεβαιότητα, την αταλάντευτη πίστη, την πεποίθησή του ή, αντίθετα, την επιφύλαξη, τον δισταγμό, την απορία ή την έκπληξή του σχετικά με τα λεγόμενα. Η δήλωση των λειτουργιών του επιτονισμού στο γραπτό κείμενο αποτελεί δυσεπίλυτο πρόβλημα καθώς είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποδοθούν στη γραφή οι διακυμάνσεις της φωνής τού ομιλητή της γλώσσας.

Το σημειολογικό σύστημα που διαθέτουν τα συστήματα γραφής για την απόδοση των χρήσεων του επιτονισμού είναι τα **σημεία στίξης**. Τα σημεία στίξης αποδίδουν μέρος των χρήσεων που μπορεί να εκφράσει ο φυσικός ομιλητής με τις διακυμάνσεις της φωνής του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολυσημίας των σημείων στίξης είναι το **θαυμαστικό**. Κατ' αρχήν μπορεί να χρησιμοποιηθεί **για να δηλώσει θετική** στάση του ομιλητή στα λεγόμενα:

Η πολιτική μας στην Κοινότητα απέδωσε επιτέλους καρπούς!

Παράλληλα, το θαυμαστικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί και με την αντίθετη χρήση, προκειμένου δηλαδή **να εκφράσει την αποδοκιμασία** του προς τα λεγόμενα:

Η πολιτική μας στην Κοινότητα δεν έχει ακόμη αποδώσει καρπούς!

Οι διαφορετικές αυτές χρήσεις του θαυμαστικού αντιστοιχούν σε διαφορετικούς τύπους διακύμανσης της φωνής στον προφορικό λόγο. Στο γραπτό κείμενο, ο αναγνώστης λαμβάνει μέσω της στίξης μόνο μερική πληροφορία. Από το θαυμαστικό συμπεραίνει την ιδιαίτερη βιωματική φόρτιση της πρότασης. Το ακριβές είδος φόρτισης το συνάγει από το περιεχόμενο της πρότασης, των συμφραζομένων και από τη γενική γνώση του για τον γράφοντα και τον κόσμο της πραγματικότητας.

Αναλυτική Παρουσίαση

Τελεία

Ο γράφων χρησιμοποιεί την **τελεία**:

- για να δηλώσει το τέλος περιόδου:

Ετοιμο είναι και το ασανσέρ ατόμων με ειδικές ανάγκες. Θα παραδοθεί στο τέλος της εβδομάδας.

- για τη σύντμηση λέξεων:

Ο εισαγγελέας Π. Λαζόπουλος επενέβη εγκαίρως.

- στους αριθμούς για τη διάκριση χιλιάδων, εκατοντάδων χιλιάδων κ.λπ., π.χ. 6.891 εισιτήρια, 094.000 ευρώ. **Δεν χρησιμοποιείται στις χρονολογίες**, π.χ. το 1100 μ.Χ.

Σε ορισμένες περιπτώσεις πλήρων προτάσεων η τελεία **δεν χρησιμοποιείται**:

- σε τίτλους:

Σκάλωσαν στο μέγεθος

Παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα

- σε λεζάντες φωτογραφιών:

Ο πρόεδρος της Δημοκρατίας ξεναγείται στην Ακρόπολη

Ποικιλία στη χρήση ή μη χρήση τελείας εμφανίζεται:

- κατά την απαρίθμηση στοιχείων (εφόσον πρόκειται για πλήρη πρόταση):

Στα μειονεκτήματα των έργων:

- εγκαταλείφθηκε η δημιουργία χώρων πρασίνου
- δεν εκπονήθηκαν προγράμματα στάθμευσης
- δεν εφαρμόστηκε σύστημα εναλλακτικής διαχείρισης **ή**

Στα μειονεκτήματα των έργων:

- εγκαταλείφθηκε η δημιουργία χώρων πρασίνου.
- δεν εκπονήθηκαν προγράμματα στάθμευσης.
- δεν εφαρμόστηκε σύστημα εναλλακτικής διαχείρισης.
- στις συντομογραφίες:

Ε.Μ.Π.

Ε.Ε. αλλά

ΔΕΗ

ΔΕΚΟ

- κατά τη διάκριση τίτλου και υπότιτλου χρησιμοποιείται ενίοτε η τελεία, ενίοτε η άνω-κάτω τελεία:

Συγκριτική μελέτη. Μια αδιάκοπη δημιουργία Συγκριτική μελέτη: Μια αδιάκοπη δημιουργία

Θαυμαστικό

Ο γράφων χρησιμοποιεί το **θαυμαστικό**:

- σε προστακτικές:

Βάλε και λίγο κόκκινο!

- κατά την προσφώνηση προσώπων (σε ελλειπτική πρόταση):

Γιάννη!

- για να αποδώσει έμφαση:

Η Οδύσσεια της ξεκίνησε όταν προσπάθησε να συνδεθεί με το τηλεφωνικό κέντρο του νοσοκομείου. Ματαίως!

- για να δηλώσει την έκπληξή του για το περιεχόμενο του μηνύματος:

Κανένας από τους αρμοδίους δεν σκέφτηκε ότι η δημιουργία των έργων θα δημιουργούσε και μπάζα!

- **εντός παρενθέσεων** για να δηλώσει την έκπληξή του σε σχέση με ένα στοιχείο του μηνύματος:

*Οι αλλαγές στο καταστατικό αποφασίστηκαν **διά βοής (!)** στο 4ο Συνέδριο.*

- για να δηλώσει **έντονα συναισθήματα** (φόβο, χαρά, οργή κ.λπ.) σε επιφωνήματα ή επιφωνηματικές πράξεις.

Ο Θεός να βάλει το χέρι του!

- για να δηλώσει **ειρωνεία ή σαρκασμό**

Η δικαιώνουμε την ύπαρξή μας μέσα στο σύμπαν ή τη μηδενίζουμε. Και να σκεφτεί κανείς πως θα τη μηδενίσουμε ίσως, αφού πρώτα έχουμε πάρει άριστα στα μαθηματικά!

- για να δηλώσει **απορία**

Λέει ότι πήγε στην Αθήνα από τη Θεσ/νίκη σε τρεις ώρες!

Ερωτηματικό

Ο γράφων χρησιμοποιεί το **ερωτηματικό**:

- στο τέλος ευθείας ερωτηματικής πρότασης:

Ποιος θα διευθύνει την ορχήστρα από 100 κιθάρες στο Ηρώδειο;

- επίσης σε ρητορικές ερωτήσεις. (Η ρητορική ερώτηση διατυπώνεται για να προβάλει μια θέση ή γνώμη. Δεν αναμένουμε απάντηση. Ουσιαστικά, δεν πρόκειται για ερώτηση, αλλά για έμμεση διατύπωση ισχυρισμού):

Φυσικά, ο πελάτης μου εφάρμοσε με συνέπεια τις εντολές που έλαβε από τους ανωτέρους του. Ποιος θα τολμούσε να αντιμιλήσει στον προϊστάμενό του;

- σε αντικατάσταση ενός στοιχείου του μηνύματος που είναι άγνωστο:

Ο Ηράκλειτος (640-; π.Χ.) πέρασε τη ζωή του στην Έφεσο.

- εντός παρενθέσεων για να δηλώσει την αβεβαιότητα του για ένα στοιχείο του μηνύματος:

Η ελαιογραφία του Lucas Cranach «Η κρίση του Πάρη» βρίσκεται στο Μουσείο της Καρλσρούης (;).

Άνω τελεία

Ο γράφων χρησιμοποιεί την άνω τελεία (ή άνω στιγμή) για να δηλώσει την ημιπερίοδο. Στον γραπτό λόγο, περίοδος θεωρείται το διάστημα ανάμεσα σε δύο τελείες. **Ημιπερίοδος είναι το διάστημα μεταξύ τελείας και άνω τελείας.** Ο γράφων συνδέει δύο προτάσεις ως ημιπερίόδους της ίδιας περιόδου προκειμένου να δηλώσει ότι οι δύο προτάσεις είναι συνδεδεμένες νοηματικά (και εφόσον δεν συνδέονται μέσω της παράταξης ή της υπόταξης):

Τα μέσα μαζικής μεταφοράς πρέπει να προτιμηθούν από τους Αθηναίους τις επόμενες ημέρες· στόχος είναι να καλύψουν το 50% των μετακινήσεων.

Παράλληλα, η άνω τελεία χρησιμοποιείται για να **ξεχωρίσει ή ομαδοποιήσει** φράσεις στις οποίες παρουσιάζουμε δραστηριότητες, στάδια, διαδικασίες κ.λπ. Με την άνω τελεία **ομαδοποιούμε και ταυτόχρονα διαφοροποιούμε** τις πληροφορίες που λαμβάνει ο αναγνώστης.

Δίστιγμο (άνω κάτω τελεία)

Ο γράφων χρησιμοποιεί το δίστιγμο (ή άνω-κάτω τελεία, άνω-κάτω στιγμή, δύο τελείες, διπλή τελεία) για να:

- προαναγγείλει και να δώσει έμφαση
- εισάγει
- διαχωρίσει.

Ειδικότερα:

- για να εισαγάγει **κατάλογο στοιχείων**:

Οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να υποβάλουν εις διπλούν τα ακόλουθα δικαιολογητικά: α. Αίτηση για τη συγκεκριμένη θέση κατά ειδικότητα, β. Αντίγραφο πτυχίου.

- για να εισαγάγει **παράθεμα**:

Θα υιοθετήσουμε τον στίχο του ποιητή: «Μικροζημιές και μικροκέρδη συμψηφίζονται».

- για να **συνδέσει δύο προτάσεις** από τις οποίες η **δεύτερη** **επεξηγεί** την πρώτη:

Η έκθεση έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους φιλότεχνους, αλλά και για τους καλλιτέχνες: συνδέεται με ζητήματα που αφορούν στην εκπαιδευτική και τη θεσμική εμπλοκή καλλιτεχνών.

- για να **συνδέσει δύο προτάσεις** από τις οποίες η **δεύτερη** είναι το **αποτέλεσμα** της πρώτης:

Το παλικαράκι παθιάστηκε τόσο πολύ, ώστε δημιούργησε στον κήπο του μια αυτοσχέδια βαλβίδα και προπονούσαν με τις ώρες: δύο χρόνια αργότερα ήταν αυτός ο παγκόσμιος πρωταθλητής της σφαίρας.

- για να παρουσιάσει με **λεπτομέρειες** ή να **αποσαφηνίσει** την ιδέα που βρίσκεται πριν την άνω κάτω τελεία

Ο Πισκάτορ έγραψε γι' αυτό το θέμα πολύ σημαντικά πράγματα: θεωρεί το θέατρο εργαστήριο της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

- προκειμένου να **διακρίνει το θέμα** από το **σχόλιο** σε κείμενο με επιγραμματικό χαρακτήρα όπως ένας κατάλογος:

Α' βραβείο: ένα ταξίδι τριών ημερών στη Ρώμη.

- για να παραθέσει **κατά λέξη**, μέσα σε εισαγωγικά, μια ξένη γνώμη.

Ο Τζον Κέννεντι είχε πει: «Μην ρωτάτε τι μπορεί να κάνει η πατρίδα σας για σας· να ρωτάτε τι μπορείτε να κάνετε εσείς για την πατρίδα σας.

- για να δώσει **έμφαση** σε μία λέξη, φράση, πρόταση.

Μετά την ολονύκτια συνεδρίαση, ένα μόνο πράγμα μπορούσε να τον συνεφέρει: ο καφές.

- σε ένα τίτλο άρθρου:

Συμβασιούχοι: Αίσθηση από την απόφαση Πρωτοδικείου

Κόμμα

Ο γράφων χρησιμοποιεί το **κόμμα**:

- μεταξύ στοιχείων σε ασύνδετο σχήμα:

Οι αλλαγές αυτές χρειάζονται σκέψη, συζήτηση, διαβούλευση και ωρίμαση.

- **μεταξύ προτάσεων** που συνδέονται παρατακτικά μέσω του **αλλά**:

Το ζήτημα τής παιδείας απασχόλησε τα μέλη τής επιτροπής, αλλά η συζήτηση δεν οδήγησε σε σαφείς αποφάσεις.

- στους αριθμούς για τη διάκριση των δεκαδικών ψηφίων:

Η μέση διάρκεια ζωής στη Σιέρα Λεόνε είναι 34,3 χρόνια. Η τιμή υποχώρησε στα 8,89 ευρώ.

- στο αναφορικό ό,τι,:

Ο αέρας παρέσυρε ό,τι βρήκε μπροστά του.

Τα ακόλουθα στοιχεία τοποθετούνται μεταξύ κομμάτων. Όταν ένα από τα όρια τους συμπίπτει με την αρχή ή το τέλος της πρότασης, το κόμμα παραλείπεται:

- η επιρρηματική εξαρτημένη πρόταση:

Αν προχωράει κάποιος πεζός μπροστά σας πολύ αργά, μην τον παρακάμψετε!

- η επεξήγηση:

Κανείς από τους δύο υποψηφίους, Γιαννόπουλος και Πετράκης, δεν έχει ξεκάθαρο σχέδιο για τα απορρίμματα τού δήμου.

- η μη περιοριστική αναφορική πρόταση:

Πηγές του Υπουργείου ανέφεραν χτες πως η υπόθεση, που φυσικά ερευνήθηκε, παρουσιάζει φαιδρές διαστάσεις.

- η κλητική προσφώνηση εντός πρότασης:

Γιατί, κυρία δήμαρχε, δεν αναφέρατε το ζήτημα στον προεκλογικό σας αγώνα;

- η παρενθετική πρόταση:

Η κυβέρνηση, πρόσθεσε ο υπουργός, είχε διαμαρτυρηθεί και παλιότερα.

- συχνά το προτασιακό επίρρημα:

Χωρίς κανένα στοιχείο, λοιπόν, διαδίδεται ότι η ακτή αυτή έχει γίνει ορμητήριο λαθρομεταναστών.

Ενωτικό

Ο γράφων χρησιμοποιεί το **ενωτικό**:

- για να δηλώσει την ένωση στοιχείων:

Βορειοδυτικοί-δυτικοί άνεμοι 3 έως 5 μποφόρ στα δυτικά

- για να δηλώσει το διάστημα μεταξύ δυο ορίων:

Ο κλωστοϋφαντουργικός δείκτης είχε μεγάλη απόδοση στο διάστημα Μαρτίου-Αυγούστου.

Οι γέροντες της Τροίας στο Γ154-160 υποβαθμίζουν τη σημασία του πολέμου.

- για να δηλώσει διάζευξη:

Μετά τη συναυλία το συγκρότημα αφιέρωσε τρία-τέσσερα κομμάτια στο κοινό.

- για να ενώσει στοιχεία ίδιας κατηγορίας που χρησιμοποιούνται σε άμεση συνέχεια χωρίς να συνδέονται παρατακτικά:

Ο υπουργός δήλωσε ορθά-κοφτά: «Ζούμε σε κοινωνία δημοκρατική».

- σε φραστικά ονόματα του τύπου όνομα + όνομα:

παιδί-θαύμα λέξη-κλειδί

- σε κείμενα για τη γλώσσα για να δηλωθεί ότι το παρατιθέμενο στοιχείο αποτελεί μέρος της λέξης:

Το -εξ ήταν η πιο συχνή κατάληξη στις επωνυμίες εταιρειών κατά τη δεκαετία του '70.

Η μονή ή διπλή παύλα

Ο γράφων χρησιμοποιεί τη **μονή ή διπλή παύλα**:

- για να δώσει έμφαση σε ένα σχόλιο

Τι θα γίνει αν ο πληθυσμός της Γης αυξάνει -συμμετρικά ή ασύμμετρα, κατά τόπους, αδιάφορο- με έναν ανάλογο ή έστω βραδύτερο ρυθμό;

- για να **προσθέσει** και **υπενθυμίσει** σημαντικές πληροφορίες στον αναγνώστη.

Η σκέψη δε συμπίπτει άμεσα με τη γλωσσική έκφραση. Το νόημα -όπως και η γλώσσα- δε συνίσταται από μεμονωμένες λέξεις.

- για να απομονώσει από την υπόλοιπη πρόταση ομοειδή και διαδοχικά επεξηγηματικά στοιχεία που θα μπορούσαν **εναλλακτικά** να εισαχθούν με λέξεις ή φράσεις όπως: δηλαδή, για παράδειγμα κ.λπ.

Η εργασία που αλλοτριώνει και απογοητεύει βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τις παραδοσιακές κοινωνίες όπου καθημερινά όλοι οι άνθρωποι, γυναίκες και άντρες, ασκούσαν μια ποικιλία δραστηριοτήτων –καλλιέργειες, ψάρεμα, κυνήγι, υφαντουργία, ράψιμο ρούχων, χτίσιμο σπιτιών, αγγειοπλαστική, κατασκευή εργαλείων, μαγείρεμα, θεραπεία- που όλες τους αντιπροσώπευαν μια χρησιμότητα, απαιτούσαν μίαν επιδεξιότητα και πρόσφεραν μια βαθιά ηθική ικανοποίηση.

- Συχνά τίθεται ζήτημα επιλογής μεταξύ παύλας και κόμματος. Η παύλα διευκολύνει τον αναγνώστη να διακρίνει ότι **τα στοιχεία πριν και μετά το παρενθετικό τμήμα της πρότασης αποτελούν ενιαίο σύνολο.**

Για παράδειγμα, όταν ένα παρενθετικό σχόλιο τοποθετείται μεταξύ άρθρου και ονόματος:

Καταδίκασε την -κατά τα άλλα θεμιτή- πολιτική του υπουργείου.

Σε τέτοιου είδους παραδείγματα, η **χρήση του κόμματος δυσκολεύει την ανάγνωση:**

Καταδίκασε την, κατά τα άλλα θεμιτή, πολιτική του υπουργείου.

- για την οριοθέτηση παρενθετικών προτάσεων:

Υστερα από πολύ -πόσο πολύ, άραγε;- καιρό υποδεχτήκαμε και πάλι τη μουσική δωματίου στον χώρο τού Ηρωδείου.

- κατά την απαρίθμηση στοιχείων σε ξεχωριστές σειρές:

Τομείς ειδικοτήτων:

- *Μηχανολογία*
- *Ηχοληψία*
- *Ναυτιλιακά*

Η **μονή παύλα** χρησιμοποιείται στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- για να δοθεί **έμφαση** σε ερώτηση στο τέλος περιόδου.

Είμαστε υποχρεωμένοι να παρακολουθήσουμε την αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας – αλλά με τι κόστος;

- για να διατυπωθεί ένα **συμπέρασμα** ή μια **γενίκευση** στο τέλος περιόδου.

Χρήματα, φήμη, δύναμη – αυτοί ήταν οι στόχοι της ζωής του.

- για να παρουσιαστεί μια **απρόσμενη τροπή** των γεγονότων στο τέλος περιόδου ή παραγράφου.

Σχεδίαζε αυτό το ταξίδι για μήνες με κάθε λεπτομέρεια –και στο τέλος το ακύρωσε.

Πλάγια γραμμή

Ο γράφων χρησιμοποιεί την **πλάγια γραμμή:**

- για να δηλώσει διάζευξη («ή»):

Οι επικοί ποιητές απέφυγαν να περιγράψουν την όψη τής Ελένης, αφήνοντας ελεύθερη τη φαντασία τού ακροατή/αναγνώστη.

- σε παραθέματα ποίησης για να δηλώσει την αλλαγή στίχου:

Χαίρε καμπυλοβλέφαρη γλυκόλαλη, δώσ' στον αγώνα I αυτόν εδώ τη νίκη να κερδίσω, και το τραγούδι μου κάνε ώριο. I Ki εγώ και σε και άλλο μου θα θυμηθώ τραγούδι.

- στη σύντμηση λέξεων:

Κων/πολη, Θεσ/νίκη.

- στην απόδοση φωνολογικής μεταγραφής: /efOimos/

Παρένθεση

Με την παρένθεση διακόπτουμε τη ροή του κειμένου:

- Για να δώσουμε δευτερεύουσες πληροφορίες
- Για να σχολιάσουμε άποψη που προηγείται
- Για να διαφοροποιήσουμε τις βασικές πληροφορίες από τις δευτερεύουσες.

Ο γράφων τοποθετεί σε **παρενθέσεις (ή καμπύλες αγκύλες)**:

- επεξηγηματικά στοιχεία:

Ο Πανελλήνιος Σύλλογος Παραπληγικών (ΠΑ.Σ.ΠΑ.) επικαλέστηκε υπουργική απόφαση.

Ο γιος του Θησέα, Ακάμας (που δίνει το όνομά του στο ομώνυμο όρος της βορειοδυτικής Κύπρου), ιδρύει την Αίπεια.

- παραδείγματα:

Μοίρα των λέξεων είναι να φθείρονται στο στόμα του ανθρώπου. Όχι από την πολλή χρήση, σαν τα παλιά νομίσματα, αλλά από την κακή χρήση, σαν τα όργανα του σώματος (π.χ. το μάτι) ή τις ψυχικές λειτουργίες (π.χ. τη φαντασία).

- ορισμούς εννοιών όρων:

Οι αστρονόμοι που μελετούν τις ιδιότητες των «μαύρων οπών» (αυτών των τόσο πυκνών συγκεντρώσεων ύλης που ακόμα και το φως δεν μπορεί να τους διαφύγει, γιατί το αιχμαλωτίζει η βαρύτητα) μοιάζουν να αδιαφορούν για αυτόν τον μικροσκοπικό κόκκο σκόνης, τον άνθρωπο, που είναι ασήμαντος μέσα στο άπειρο σμήνος των γαλαξιών.

- πηγές παραθεμάτων:

Ο Όμηρος περιγράφει την καθημερινή ζωή τής Ιωνίας στις απεικονίσεις της «Ασπίδος του Αχιλλέως» (Ιλ., Σ 480 κ.ε.).

Αγκύλες

Ο γράφων χρησιμοποιεί τα διάφορα είδη αγκυλών (**τετράγωνες αγκύλες []**, **αγκιστροειδείς αγκύλες { }**, **γωνιώδεις αγκύλες < >**) για να απομονώσει από το κείμενο ειδικές πληροφορίες παρενθετικού τύπου:

Η Κύπρος μνημονεύεται χαρακτηριστικά στον επίλογο [στ. 292].

- Περαιτέρω ρυθμίσεις για την επιλογή του ενός ή του άλλου τύπου αγκυλών υπάρχουν μόνο σε ειδικά κειμενικά είδη. Για παράδειγμα, σε γλωσσολογικά κείμενα, οι τετράγωνες αγκύλες χρησιμοποιούνται στην απόδοση φωνητικής μεταγραφής: [pedi]

Εισαγωγικά

Ο γράφων χρησιμοποιεί τα **εισαγωγικά**:

- για να παραθέσει κείμενο που έχει διατυπωθεί από κάποιον άλλο ομιλητή / γράφοντα:

«Ό,τι έπρεπε να λάβουμε υπόψη μας το λάβαμε» είπε εκείνη και αποχώρησε.

- για να δηλώσει αποστασιοποίηση του γράφοντος από τα γραφόμενα:

Περιορισμένα «κέρδη» αφήνουν οι Αγώνες για την πρωτεύουσα.

- για να εστιάσει την προσοχή του αναγνώστη σε μια λέξη ή φράση, στην οποία αποδίδει διαφορετική σημασία από την καθιερωμένη, ή όταν εισάγει έναν νεολογισμό.

Θα πρέπει να δεχτούμε ότι υπάρχει ένα «εννοιολογικό πεδίο», το οποίο σχηματίζεται από την προσπάθεια να προσδιορίσουμε μια έννοια με τη χρήση άλλων εννοιών.

- για να δηλώσει ότι μια λέξη τού κειμένου εμφανίζεται σε **μεταφορική** χρήση:

«Φούσκα» αποδείχτηκε για 9 στις 10 μετοχές η περσινή χρηματιστηριακή έκρηξη.

- για να **σχολιάσει** τη σημασία μιας λέξης ή φράσης.

Όταν ο Άγγελος Τερζάκης μιλάει για «δημοκρατία», δεν αναφέρεται απλώς και μόνο σε ένα πολίτευμα· αναφέρεται σε ένα ανώτερο στάδιο πολιτισμού.

- για να σχολιάσει **ειρωνικά, αμφισβητήσει ή μειώσει** το κύρος μιας λέξης ή φράσης.

Δέκα στρατιώτες σκοτώθηκαν από «φιλικά πυρά».

- για επωνυμίες:

Την ανάγκη δημιουργίας πρασίνου τόνισε στην «Ε» ο καθηγητής Πολεοδομίας στο Ε.Μ.Π.

Θα περιμένουμε να επαναδρομολογηθούν τα πλοία «Πάμος» και «Ρόδος».

- σε κείμενα για τη γλώσσα τοποθετούνται εντός εισαγωγικών οι σημασίες λέξεων:

Το αγγλικό book «βιβλίο» σχηματίζει ομαλά τον πληθυντικό.

Αποσιωπητικά

Ο γράφων χρησιμοποιεί τα **αποσιωπητικά** (ή **τρεις τελείες**):

- για να δηλώσει ότι αποσιωπά ένα μέρος του μηνύματος:

Με τις επιχειρήσεις να βάζουν το πιστόλι στον κρόταφο των εργαζομένων για να εργαστούν περισσότερο ή ..., ο Κορεάτης πρωθυπουργός υπόσχεται ότι θα κάνει στόχο της πολιτικής του τον επαναπατρισμό των θέσεων εργασίας.

- για να δηλώσει ότι το μήνυμα περιέχει κάποιο υπονοούμενο, το οποίο πρέπει να συμπεράνει ο αναγνώστης, δημιουργώντας κλίμα αβεβαιότητας:

Πάντως, και παρότι η πρόσκληση είχε ανακοινωθεί από καιρό, ο υπουργός δεν παρέστη στα εγκαίνια...

- για να δηλώσει **απρόσμενη μεταβολή** στην εξέλιξη του νοήματος. Σε αυτή τη χρήση καταφεύγει όταν θέλει να τονίσει την **υπερβολή** ή να δημιουργήσει ένα **κωμικό αποτέλεσμα**. Σε αυτήν την περίπτωση, βάζει αποσιωπητικά πριν από τη λέξη που προξενεί αυτήν την απρόσμενη μεταβολή.

Οι πορτοκαλιές πινακίδες έγιναν... μαύρες.

Πρώτοι οι Έλληνες, αλλά ... στο κάπνισμα.

Σημεία Στίξης – Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

1. Να προσδιορίσετε το είδος του σχολίου που εκφράζουν τα σημεία στίξης (εισαγωγικά, ερωτηματικό, αποσιωπητικά, θαυμαστικό) σε καθένα από τα αποσπάσματα που ακολουθούν:

α. Παρ' ότι εκπρόσωπος μιας παλαιότερης γενιάς ηθοποιών, ο Πήτερ ΟΤουλ δεν ανήκει στους κλασικούς νοσταλγούς της “παλιάς, καλής εποχής”, όπως συνηθίζουν οι περισσότεροι να αποκαλούν τα χρόνια της επαγγελματικής νιότης τους. Κάθε άλλο.

β. Ποιος μπορεί να ξεχάσει άλλωστε την εποχή που ίδιος αυτός ο ευγενικός, καλοντυμένος άντρας ήταν ο φόβος και ο τρόμος των λονδρέζικων παμπ, όπου μαζί με άλλους διάσημους φίλους του προκαλούσαν ατελείωτους καβγάδες έχοντας καταναλώσει τεράστιες ποσότητες αλκοόλ;

γ. έπρεπε να διασχίσουμε όλη τη Γηραιά Ήπειρο, να φθάσουμε στην Ισπανία, να καταστρέψουμε ... κάθε χωριό, κάθε δρόμο και κάθε σιδηροδρομικό σταθμό στο

διάβα μας, να βάλουμε με τα χίλια ζόρια το τρένο στο πλοίο, να ταξιδέψουμε κάτω από απαίσιες καιρικές συνθήκες στο Μαρόκο και να το ... ανατινάξουμε!

δ. Εφόσον παραμένω στο παιχνίδι του εμπορευματοποιημένου θεάματος και υπάρχει πιθανότητα να τον κερδίσω κάποια στιγμή τον μπαγάσα Όσκαρ, μήπως η Ακαδημία θα μπορούσε περιμένει ως τα ογδόντα μου;

2. Να εντοπίσετε στο κείμενο τις λέξεις ή τις φράσεις που βρίσκονται μέσα σε εισαγωγικά και να δικαιολογήσετε τη χρήση των εισαγωγικών

Όλες οι βραδείες μεταβολές που προκαλούνται από την εξέλιξη των ειδών ή από μια προοδευτική μεταβολή του κλίματος, δεν μπορούν να εκθέσουν σε κίνδυνο την ισορροπία ενός ζωτικού χώρου. Αντίθετα, οι αιφνίδιες παρεμβάσεις, όσο ασήμαντες κι αν είναι φαινομενικά, μπορούν να έχουν συνέπειες απρόοπτες, ακόμα και καταστρεπτικές. Η εισαγωγή ενός ζωικού είδους, εντελώς ακίνδυνου φαινομενικά, μπορεί να ερημώσει κυριολεκτικά τεράστιες περιοχές. Κάτι τέτοιο συνέβηκε στην Αυστραλία με τους λαγούς. Η επίθεση αυτή, εναντίον της ισορροπίας ενός βιοτόπου, προκλήθηκε από τον άνθρωπο. Θεωρητικά, παρόμοιες αντιδράσεις είναι πιθανές, ακόμα και χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση, αλλά τέτοιες περιπτώσεις είναι σπάνιες.

Η σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον μεταβάλλεται ασυγκρίτως πιο γρήγορα από τις σχέσεις όλων των άλλων ζωντανών πλασμάτων. Ο ρυθμός της μεταβολής αυτής υπαγορεύεται από την πρόοδο της τεχνολογίας, που εξακολουθεί να επιταχύνεται κατά γεωμετρική πρόοδο. Εξ αιτίας αυτού, ο άνθρωπος είναι αναγκασμένος να επιφέρει βαθιές μεταβολές και, μερικές φορές, ακόμα και την καταστροφή των βιοκοινοτήτων μέσα στις οποίες και από τις οποίες ζει. Εξαίρεση αποτελούν οι άγριες φυλές, όπως π.χ. ορισμένοι Ινδιάνοι των Παρθένων δασών της Νοτίου Αμερικής, που ζουν από τα προϊόντα της συγκομιδής ή του κυνηγιού τους. [...]

Οι πολιτισμοί του είδους αυτού δεν επηρεάζουν τον βιότοπό τους διαφορετικά απ' ό,τι θα τον επηρέαζαν οι πληθυσμοί ενός ζωικού είδους. Μια από τις θεωρητικές πιθανότητες για τον άνθρωπο θα ήταν να ζήσει σε αρμονία με τον βιότοπό του, ενώ μια άλλη θα ήταν να «δημιουργήσει», με τη βοήθεια της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, μια καινούργια βιοκοινότητα, προσαρμοσμένη στις ανάγκες του, και, κατ' αρχήν, τόσο βιώσιμη, όσο και εκείνη που εμφανίστηκε χωρίς την παρέμβασή του.

Ο επιταχυνόμενος ρυθμός της σύγχρονης ζωής δεν αφήνει στους ανθρώπους τον χρόνο να σκέφτονται πριν ενεργήσουν. Είναι, μάλιστα, περήφανοι για τη «δράση» τους, και δεν τους περνάει καν από τον νου η υποψία ότι διαπράττουν εγκλήματα κατά της φύσης και του ίδιου του εαυτού τους. Οι ζημιές αυτές επεκτείνονται σήμερα παντού, με τη χρησιμοποίηση από τον άνθρωπο χημικών προϊόντων, για την καταστροφή των εντόμων στη γεωργία και τη δενδροκομία, και με την ίδια μυωπία στη φαρμακολογία.

Οι βιολόγοι, οι ειδικευμένοι στην ανοσοποίηση διατυπώνουν τις σοβαρότερες επιφυλάξεις σχετικά με τα πιο συνηθισμένα φάρμακα. Η τάση να θέλουμε να «τα πετύχουμε όλα αμέσως», μας κάνει ώστε, σε ορισμένους τομείς της χημικής βιομηχανίας, να φερόμαστε με μια ελαφρότητα πραγματικά εγκληματική, σχετικά με την πώληση προϊόντων, που η μακροπρόθεσμη δράση τους μάς είναι απόλυτα

απρόβλεπτη. Μια ασυνειδησία απίστευτη βασιλεύει, τόσο στον τομέα του οικολογικού μέλλοντος της γεωργίας, όσο και της ιατρικής. Όσοι θέλησαν να υψώσουν τη φωνή τους εναντίον της ασυλλόγιστης χρησιμοποίησης εντομοκτόνων, ζιζανιοκτόνων και χημικών προφυλακτικών φαρμάκων διασύρθηκαν με επονείδιστο τρόπο.

Ο πολιτισμένος άνθρωπος, που ερημώνει με τυφλό βανδαλισμό τον φυσικό του περίγυρο από τον οποίο αντλεί τη διατροφή του, απειλεί τον εαυτό του με οικολογική καταστροφή. Όταν οι οικονομικές συνέπειες του βανδαλισμού αυτού θ' αρχίσουν να γίνονται αισθητές, ο άνθρωπος θ' αναγνωρίσει μάλλον το σφάλμα του, αλλά, τότε, θα είναι ίσως πολύ αργά. Εκείνο που ο άνθρωπος προσέχει ακόμα λιγότερο, είναι ο βαθμός που οι βάρβαρες αυτές μέθοδοι βλάπτουν την ψυχή του. Η αποξένωση από τη φύση, που γενικεύεται και εξαπλώνεται με ταχύ ρυθμό, είναι, σε μεγάλο βαθμό, υπεύθυνη για την επιστροφή στη βανανυσότητα του πολιτισμένου ανθρώπου, στον αισθητικό και ηθικό τομέα. Τι θα μπορούσε να ξυπνήσει στον νέο το αίσθημα του σεβασμού, όταν το καθετί που βλέπει γύρω του είναι έργο ανθρώπινο και — το χειρότερο — αυτό το έργο είναι άσχημο και χυδαίο;

«Η ερήμωση του περιβάλλοντος» του Κόνραντ Λόρεντς από *«Τα 8 θανάσιμα αμαρτήματα του πολιτισμού μας»*, εκδόσεις ΘΥΜΑΡΙ, Αθήνα 1979, σσ. 46-50. (Διασκευή).

3. Τι επιτυγχάνει ο συγγραφέας με τη χρήση των ερωτήσεων

Η Δημοκρατία περνάει στον καιρό μας και δοκιμασία και κρίση. Το πρόβλημά της είναι σύνθετο. Δοκιμασία για τη Δημοκρατία είναι η ανάγκη να κυβερνήσει ανθρώπινα σύνολα τεράστια, που ξεπερνάνε τα φυσικά της μέτρα. Γιατί το δημοκρατικό πολίτευμα είναι εφικτό εκεί όπου όλα βρίσκονται στα μέτρα του ανθρώπου, όπου η άσκηση της εξουσίας κι ο έλεγχός της είναι άμεσα ή σχεδόν άμεσα, όπου το άτομο έχει υπόσταση, δεν μεταβάλλεται σ' απρόσωπη μονάδα μέσα σε αστρονομικό αριθμό. Το αν θα μπορέσει να περισωθεί η Δημοκρατία μέσα στα ωκεάνια ανθρώπινα σύνολα της σημερινής και της αυριανής εποχής, είναι κάτι που θα το ιδούν όσοι επιζήσουν κι αυτοί που θα 'ρθουν. Κρίση όμως περνάει η Δημοκρατία στην αναμέτρησή της με την εσωτερική πραγματικότητα. Πόσοι και πού είναι ώριμοι να τη δεχτούν; Πόσοι έχουν το ανάστημα να τη δικαιώσουν;

4. Να δικαιολογήσετε τη χρήση των εισαγωγικών στις παρακάτω εκφράσεις: «έξυπνο» κινητό, άθλιους «ξενώνες», έχει γίνει «αξία».

Μαγικό ραβδί και αφεντικό

Σε εποχή οικονομικής **κρίσης**, οι μοναδικές ηλεκτρονικές μικροσυσκευές που οι πωλήσεις τους, αντί να μειώνονται, αυξάνονται, είναι τα «έξυπνα» κινητά. Πάνω από ένα εκατομμύριο φανατικοί της κινητής τηλεφωνίας έσπευσαν να αποκτήσουν με κάθε μέσο το μοντέλο τέταρτης γενιάς, κατά την πρώτη ημέρα κυκλοφορίας του. Η κατασκευάστρια εταιρεία έχει διαθέσει συνολικά από το 2007, που διοχέτευσε στην αγορά το «έξυπνο» **κινητό** της, περισσότερες από 50 εκατομμύρια συσκευές. Υπήρξαν πολλοί (μεταξύ αυτών και Έλληνες) που πέταξαν σε Λονδίνο, Παρίσι, Μόναχο, Τόκιο, Νέα Υόρκη για να αποκτήσουν πρώτοι το αντικείμενο του πόθου τους.

Συσκευές-μύθος, είναι από τα λίγα προϊόντα που δεν έχουν προκαλέσει μποϊκοτάζ για τις συνθήκες παραγωγής τους -μολονότι είναι γνωστό ότι το εργοστάσιο όπου κατασκευάζονται απασχόλησε πρόσφατα τον Τύπο με τις αυτοκτονίες υπαλλήλων που δεν άντεξαν τα μικρά μεροκάματα, τις ατέλειωτες ώρες δουλειάς, τη διαμονή σε **άθλιους «ξενώνες»**... Για να αναχαιτίσει το κύμα των αυτοκτονιών, η εταιρεία αύξησε το μισθό των ανθρώπων-μηχανών κατά 20%, έτσι ώστε, μαζί με τις υπερωρίες, φτάνει πλέον τα 113 ευρώ το μήνα!

Τίποτα από αυτά δεν πτοεί τους μανιακούς των «μαγικών» συσκευών. Σίγουρα, πρόκειται για μια «αυλή των **θαυμάτων**», για ένα μαγικό ραβδάκι με το οποίο κανείς μπορεί να πραγματοποιήσει κάθε τεχνολογικό του όνειρο... Κάμερα υψηλής ανάλυσης, γρήγορη πρόσβαση στο διαδίκτυο, αναπαραγωγή μουσικής και βίντεο, σύνδεση με σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, πρόβλεψη καιρού, μέτρηση καρδιακών παλμών, σύγκριση **τιμών**, ενημέρωση κίνησης τραπεζικών λογαριασμών, παροχή πληροφοριών για πρόσωπα, αντικείμενα, φάρμακα, αξιοθέατα και τόσα άλλα.

Όμως, είναι μόνο αυτό; Ή είναι κυρίως διότι **έχει γίνει «αξία»** (μετά την απεμπόληση των πολιτισμικών και ηθικών αξιών), ένα κοινωνικό «αγαθό» που μπορεί να κυκλοφορεί και να εξαργυρώνεται ως κοινωνικό νόμισμα, με σκοπό την απόκτηση κοινωνικού κύρους; Με το «έξυπνο» κινητό αγοράζεις μια υψηλότερη θέση στην κοινωνία, λαμβάνεις ένα είδος κοινωνικής προαγωγής. Δεν είναι απλώς μια πολυμηχανή διασκέδασης, ένα εξάρτημα που εμπλέκει το άτομο στο συλλογικό τελετουργικό της «επικοινωνίας» (μαζί στήριγμα, σωματοφύλακας, σύντροφος, φίλος), αλλά και ένα διαρκές «εισιτήριο» για αλλού ... Το μήνυμα που στέλνει το «έξυπνο» κινητό στον κάτοχό του και εγγράφεται βαθιά στο υποσυνείδητό του δεν είναι το εμφανές περιεχόμενο των ήχων και των εικόνων, αλλά η δυνατότητα αποδιοργάνωσης του πραγματικού και ανασύνθεσης της εικόνας των γεγονότων μέσα από τις πολλαπλές εφαρμογές, μέσα από την εύκολη και θαυμαστή μετάβαση από τον έναν στον άλλον εικονικό κόσμο.

Προϊόν-σύμβολο της εποχής, έλκει αχόρταγα και καταβροχθίζει οτιδήποτε εισέλθει στην ακτίνα επιρροής του· ακόμη και τον κάτοχό του. Διότι δεν είναι μια απλή τεχνητή προέκταση του χεριού, είναι καταναγκαστικό «αφεντικό», έξη που **ωθεί** ένα σκαλί βαθύτερα στον φαύλο κύκλο των εξαρτήσεών μας. Μέσα από ένα σύστημα επίπλαστων αναγκών, μας γοητεύει και μας παγιδεύει, μας υπηρετεί και, ταυτόχρονα, μας μεταμορφώνει σε δικούς του υπηρέτες. (Από τον ημερήσιο Τύπο, διασκευή **5Να δικαιολογήσετε τη χρήση των εισαγωγικών στις παρακάτω φράσεις της τρίτης παραγράφου: ένα νέο είδος «ευαισθησίας», το «κοστολόγιο» της σχέσης** Η κατάσταση στους δρόμους του Βερολίνου μετά από μία μεγάλη γιορτή είναι πιστό αντίγραφο της ζωής σε κάθε μεγαλούπολη: άδεια μπουκάλια σαμπάνιας παρατημένα εδώ κι εκεί, μνημεία της γιορτινής στιγμής. Συσκευασίες βεγγαλικών, βρεγμένες και πατημένες. Η πόλη γιόρτασε άγρια, άγρια και **χαρούμενα**. Οι άγνωστοι, που τσουγκρίζαν τα ποτήρια τους στους δρόμους **πριν** από μια βδομάδα, έχουν κρυφτεί και πάλι πίσω από τους γιακάδες των παλτών τους. Κάτω από τα αλλεπάλληλα στρώματα πλεκτών κρύβονται τα στομαχάκια των εορτών. «Ήθελα να κάνω κάτι ακραίο» λένε τα στομαχάκια, τα μπουκάλια σαμπάνιας, οι ξεχειλισμένοι κάδοι των σκουπιδιών.

Τα άχρηστα δώρα παραχώθηκαν στα ντουλάπια, στα συρτάρια. Η κατάχρηση αγαθών έχασε πια τον επείγοντα χαρακτήρα της, το ίδιο και ο στολισμός. Οι κάρτες, η

διακόσμηση, όλα περισσεύουν. Αυτή είναι, σε όλη της τη μεγαλοπρέπεια, «η απώλεια των γιορτών», σύμφωνα με τον οικονομολόγο Τζόελ Βάλντφογκελ. Η άποψή του, ότι κάθε χρόνο ξοδεύουμε **περισσότερα** χρήματα για δώρα απ' όσο πιστεύουν οι παραλήπτες τους, αποδεικνύει την υπεραξία των δώρων και των γιορτών. Σύμφωνα με την άποψή του, οι ηλικιωμένοι ψωνίζουν άχρηστα, ακριβά δώρα στους νεότερους, επειδή έχουν χάσει την επαφή τους με τις ανάγκες της νέας γενιάς. Αλλά και τα ζευγάρια που ζουν μαζί χρόνια αγοράζουν δώρα κοινής προσδοκίας όχι αυταπάρησης

Η συζήτηση γύρω από τα άχρηστα δώρα είναι ευνόητη. Έχει επηρεάσει το καταναλωτικό κοινό κι έχει δημιουργήσει ένα νέο είδος «ευαισθησίας». Η αποδοχή του δώρου, όπως και η χρησιμότητά του, είναι σημαντική· έχει περισσότερο από ποτέ συναισθηματικές αντηχήσεις. Και οικονομικές επίσης. Το καλό δώρο είναι το ακριβό δώρο. Το αποδεικνύει μια έρευνα των Σόνικ και Χέμενγουεϊ στην οικονομική σελίδα του πρωτοχρονιάτικου «Νιου Γιόρκερ»: το σβήσιμο της τιμής, η έμμονη ιδέα πως ο παραλήπτης του δώρου ίσως **ανακαλύψει** πόσα πληρώσαμε (ποιο είναι δηλαδή το «κοστολόγιο» της σχέσης), αποδεικνύει ότι τα **ακριβά** δώρα φανερώνουν το ενδιαφέρον πιο πειστικά από τα φτηνά. Έτσι εξηγείται και η απογοήτευση, όταν τα ακριβά δώρα δεν **ενθουσιάζουν** τους παραλήπτες. Ίσως γι' αυτό ανθούν τα τελευταία χρόνια οι κάρτες δώρων, μια ήπια και κοινωνικά αποδεκτή μορφή ανταλλαγής μετρητών. Οι κάρτες δώρων λένε με ευγενικό τρόπο: «Αφού είσαι εξ ορισμού ανικανοποίητος, πάρε ό,τι θέλεις και ξεφορτώσου με».

Οι παρατηρήσεις των Αμερικανών οικονομολόγων είναι πολύ ενδιαφέρουσες, για έναν πρόσθετο λόγο: ποτέ άλλοτε η Ευρώπη δεν έμοιαζε τόσο πολύ με την Αμερική στην καταναλωτική της συμπεριφορά. Τις προάλλες, περνώντας μπροστά από ένα πολυκατάστημα, είδα ωραίες, ανθεκτικές βαλίτσες που πωλούνταν προς 10 ευρώ. «Ωραία δώρα», σκέφτηκα, «φαίνονται πιο ακριβά απ' όσο είναι», σκέψη που μου θύμισε πόσο με είχε ενθουσιάσει και αναστατώσει η Αμερική στα τέλη της δεκαετίας του '80. Όλα ήταν μεγάλα, φτηνά και από μια άποψη χρήσιμα, τόσο φτηνά και τόσο χρήσιμα που δεν ήξερες τι να τα κάνεις. Η αίσθηση ότι τα αγαθά χαρίζονται, κάτι άγνωστο στην αγορά της Ευρώπης, δημιουργούσε ένα αίσθημα λαιμαργίας και ταυτόχρονου κορεσμού. Ήταν προφητική στιγμή: προεξοφλούσε το δικό μας αμερικανικό όνειρο, την **αύξηση** των προσφορών, τις «sales», την ευρωπαϊκή λαιμαργία και τον ευρωπαϊκό κορεσμό

Η παγκοσμιοποίηση θα επέλθει πιθανότατα, αν χάσουμε αυτό το τελευταίο αντανάκλαστικό: το να ελέγχουμε τη συνείδησή μας **διαρκώς**, το να θυμόμαστε πώς ζούσαμε κάποτε, τι είναι δεδομένο, κοινωνικά επιβεβλημένο, τι εξαρτάται από εμάς. Η **απώλεια** των γιορτών με οικονομικούς και συναισθηματικούς όρους θα είναι μικρότερη, αν την συζητάμε και την ελέγχουμε. Αν δεν τη θεωρούμε ένα ακόμη **αναγκαίο** κακό.

Επιφυλλίδα της Αμάντας Μιχαλοπούλου
Εφημερίδα «Καθημερινή» 06-01-07 (Διασκευή)